

РЕГУЛЯТОРНА КОМПОНЕНТА ЗМІНИ РОЛІ КРАЇН ПЕРИФЕРІЇ ТА НАПІВПЕРИФЕРІЇ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Кудирко Людмила Петрівна, професор кафедри міжнародної економіки, к.е.н, Київський національний торговельно-економічний університет, м.Київ.

Kudyrko Liudmyla, Professor of Department of International Economics, Ph.D., Associate Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv.

Kudyrko L.P. The regulatory component of change in the role of a periphery and semi-periphery countries in the international trade.

Regulatory component in achieving effectiveness of countries participating in international trade is investigated. Significant role of foreign economic sector for the economies of the so-called periphery and semi-periphery in view of the possibility of expanding the capacity of the internal market by exports, resource supply of domestic production by importing necessary raw materials and equipment, overcoming the civilizational gaps in consumption and technological development is substantiated. It is found that, the poor development of peripheral societies is not only the result of their archaic structure of the economy, but also is caused by historically formed trade, economic and production relations with developed countries. It is systematized the results of empirical research on division of integrated states in international trade into countries of center, periphery and semi-periphery with distinguishing key characteristics and indicators of development. It is defined that the differentiation of country groups by the criterion of their integration into the world economic relations allows doubting in position of the liberal regulatory concept of undeniable direct link between liberalization, liberal model of foreign trade and high level of prosperity and competitiveness of the entire group of countries. It is determined that on the background of the prevailing international economic space configuration there is growing tendency of reformatting by strengthening the economic capacity and promoting the role of rapidly progressive network of countries of global periphery. Based on the experience of the groups periphery and semi-periphery economies it is identified the possibilities to overcome their resource dependency and access to new civilizational trajectory by implementing the strategy of leadership. It is ascertained completeness of existing regulatory model of participating countries in international trade and identified prospects of transition to new trajectory, covering a wider range of civilizational values.

Кудирко Л.П. Регуляторна компонента зміни ролі країн периферії та напівпериферії в міжнародній торгівлі.

Досліджено регуляторну компоненту у досягненні результативності участі країн світу у сфері міжнародного товарообміну. Обґрунтовано вагому роль зовнішньоекономічного сектора для економіки країн так званої периферії та напівпериферії з огляду на можливості розширення ємності внутрішнього ринку за рахунок експорту, ресурсного забезпечення внутрішнього виробництва імпортом необхідної сировини та обладнання, подолання цивілізаційних розривів у споживанні та технологічному розвитку. Виявлено, що слабкий розвиток периферійних суспільств є не лише результатом їх архаїчної структури господарства, а й обумовлений історично сформованими торговельно-економічними та виробничими зв'язками з високорозвиненими країнами. Систематизовано результати емпіричних досліджень щодо поділу інтегрованих у міжнародний товарообмін держав на країни центру, периферії та напівпериферії із виокремленням ключових ознак та індикаторів розвитку. Аргументовано, що диференціація груп країн за критерієм їх інтегрованості у світо- господарські зв'язки дозволяє піддати сумніву положення

ліберальної регуляторної концепції про беззаперечний прямий зв'язок між лібералізацією, ліберальною моделлю зовнішньої торгівлі та високим рівнем добробуту і конкурентоспроможності по всій сукупності країн. Визначено, що на тлі сформованої конфігурації міжнародного економічного простору посилюється тенденція до її переформатування за рахунок зміцнення економічної спроможності та посилення ролі швидко прогресуючої мережі країн глобальної периферії. На основі досвіду країн із груп периферії та напівпериферії визначено можливості подолання ними ресурсної залежності та виходу на нову цивілізаційну траєкторію за рахунок реалізації стратегії лідерства. Констатовано вичерпність сформованої регуляторної моделі участі країн у міжнародній торгівлі та визначено перспективність переходу до нової, що охоплює більш широкий спектр цивілізаційних цінностей.

Кудырко Л.П. Регуляторная компонента изменения роли стран периферии и полупериферии в международной торговле.

Исследована регуляторная компонента в достижении результативности участия стран мира в сфере международного товарообмена. Обосновано весомую роль внешнеэкономического сектора для экономики стран так называемой периферии и полупериферии, учитывая возможности расширения емкости внутреннего рынка за счет экспорта, ресурсного обеспечения внутреннего производства импортом необходимого сырья и оборудования, преодоление цивилизационных разрывов в потреблении и технологическом развитии. Обнаружено, что слабое развитие периферийных обществ является не только результатом их архаичной структуры хозяйства, но и обусловлено исторически сложившимися торгово-экономическими и производственными связями с высокоразвитыми странами. Систематизированы результаты эмпирических исследований по дифференциации интегрированных в международный товарообмен государств на страны центра, периферии и полупериферии с выделением ключевых признаков и индикаторов развития. Аргументировано, что дифференциация групп стран по критерию их интегрированности в мирохозяйственные связи позволяет подвергнуть сомнению положения либеральной регуляторной концепции о безоговорочной прямой связи между либерализацией, либеральной моделью внешней торговли и высоким уровнем благосостояния и конкурентоспособности по всей совокупности стран. Определено, что на фоне сложившейся конфигурации международного экономического пространства усиливается тенденция к ее переформатированию за счет укрепления экономических возможностей и усиления роли быстро прогрессирующей сети стран глобальной периферии. На основе опыта стран из групп периферии и полупериферии определены возможности преодоления ими ресурсной зависимости и выхода на новую цивилизационную траекторию за счет реализации стратегии лидерства. Констатировано исчерпанность сложившейся регуляторной модели участия стран в международной торговле и определена перспективность перехода к новой, которая охватывает более широкий спектр цивилизационных ценностей.

Постановка проблеми. Суперечливий вплив зовнішньої торгівлі на економічний розвиток відноситься до того напрямку досліджень, що мають принципове значення для реалізації ефективної економічної політики в багатьох державах, що інтегровані у світогосподарські процеси, у тому числі і тих, що ідентифікуються як країни периферії та напівпериферії. Це зумовлено особливою роллю зовнішньоекономічного сектора для економіки цих країн, що пов'язано із можливостями розширення ємності внутрішнього ринку за рахунок експорту, ресурсним забезпеченням внутрішнього виробництва за рахунок імпорту необхідної сировини та обладнання, подоланням цивілізаційних розривів у сфері споживання та технологічного розвитку. Разом з тим попри вочевидь сприятливі наслідки включення окреслених груп країн у міжнародний товарооборот досить часто

можна спостерігати негативні впливи, зокрема у вигляді посилення сировинної спрямованості їх економік, деіндустріалізації, поглиблення міжнародної спеціалізації на виробничих операціях та процесах із низьким рівнем доданої вартості. Наразі в умовах вельми млявої економічної динаміки у світовій економіці у цілому та її ключових учасниках - країнах центру вплив зовнішньої торгівлі на національну економіку держав - аутсайдерів, до яких належать значна кількість країн із груп так званої периферії та напівпериферії, ще більше посилюватиметься.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна частка сучасних досліджень, присвячених зовнішній торгівлі та розвитку, пов'язана з аналізом впливу тієї чи іншої зовнішньоторговельної політики на економіку країн, що розвиваються на прикладі розвитку окремих держав чи їх груп, зокрема мова йде про дослідження Дж. Бхагваті, Р.Болдвіна, А.Крюгер, М.Кордена, Р.Уейда, С.Едвардса та ін. Теоретичні розробки, що критично осмислюють підходи традиційної ліберальної теорії зовнішньої торгівлі, у тому числі її регуляторну компоненту[1] з позицій країн «Третього світу» представлені дослідженнями ліворадикального напрямку А. Еммануеля, С. Аміна, І. Валлерстайна. На їх переконання, ліберальна модель зовнішньої торгівлі є особливим механізмом перерозподілу доходів від центра до периферії, що у свою чергу, прискорює економічне зростання розвинених країн та гальмує - у країнах, що розвиваються[2]. Особливий спектр досліджень, що розкривають загальні закономірності та тенденції впливу зовнішньої торгівлі на економіку країн, що розвиваються в загальному за останні кілька десятиріч представлено в роботах таких авторів, як Б.Баласса, Г.Зінгер, Г.Хеллейнер та ряд інших

На наш погляд, вочевидь недостатніми є розробки вітчизняної та зарубіжної економічної науки з питань більш глибокої диференціації підходів до формування моделі зовнішньої торгівлі з врахування поточного статусу країни в системі міжнародного поділу праці, новітніх трендів у трансформації глобального економічного суперництва та можливої зміни стратегічних пріоритетів країни щодо міжнародного партнерства на тлі загострення економічної боротьби на міжнародних ринках товарів, послуг та ресурсів.

Метою статті є виявлення особливостей впливу регуляторної компоненти на зміну ролі країн периферії та напівпериферії в міжнародній торгівлі.

Результати дослідження. Поляризація економічного розвитку країн, що інтегруються в глобальний фінансовий та торговельний простір породжує цілу хвилю альтернативних класичному та неокласичному мейнстріму поглядів, які акцентують увагу, зокрема на такій проблемі як макроекономічні ефекти участі країн в міжнародній торгівлі, у тому числі з огляду її впливу на економічне зростання та соціально-економічний розвиток.

Для пояснення наслідків лібералізації торгівлі для світової економіки та окремих її учасників усе ще найбільш визнаною є концепція розвитку світу у вигляді моделі Центр - Периферія. Її започаткування і еволюція здійснювалися у рамках політичної економії та інших міждисциплінарних досліджень в США, країнах Європи, починаючи з кінця XIX в і особливо активно після другої світової війни. В кінці 40-х і в 50-х рр. XX ст. в західній історіографії переважала точка зору про незалежний розвиток Заходу. Ця ідея, з'явилася спочатку в антропології, а від неї, разом із затвердженням неоеволюційних ідей в США та Великій Британії, перейшла в археологію. Вона викликала серйозні заперечення у низки вчених, таких як Андре Гундер Френк, Іммануїл Валлерстайн, Джейн Шнейдер, Ерік Волф. Дискусія про особливості розвитку була розпочата роботами А.Френка (1967), який стверджував, що слабкий розвиток країн Третього світу (периферія) був результатом їх експлуатації країнами зростаючого капіталізму (зона центру)[3]. Це здійснювалося через міжнародний поділ праці, міжнародний товарообмін, вилучення доданої вартості і створення ринку для розповсюдження продуктів технологічно розвинених країн. Саме в цьому контексті у науковому обігу сформувались поняття «центр» і «периферія». При цьому підкреслювалося, що слабкий розвиток периферійних суспільств не є результатом їх

архаїчної структури господарства, а обумовлено сформованими історично торговельно-економічними та виробничими зв'язками з високорозвиненими центрами[4].

Відповідно за такою моделлю розвитку світової економіки вважається, що розвинені країни - це центр сучасного економічного розвитку, а країни, що розвиваються – його периферія. Ці дві групи країн - центр і периферія - взаємопов'язані, взаємозалежні, між ними встановлюються як прямі, так і непрямі зв'язки.

Країни периферії задовольняють потреби постіндустріальних країн в сировинних ресурсах. Вони постачають на світовий ринок 90-100% потреб світової економіки в бокситах, 80-95% - в олові, 60-90% - в хромі, 85-99% - в залізній руді, 50-60% - в нікелі, 50-70% - в цинку і алюмінії. Периферійні країни, як правило, є постачальниками дешевої сировини, дешевої робочої сили, споживачами машинотехнічної продукції. Панує переконання, що без широких інтеграційних процесів країнам периферії увійти в короткі терміни в число індустріально розвинених країн не вдасться, тому вони свідомо йдуть на підлегле становище у світовому господарстві з тим, щоб вибратися з цієї ситуації[5]

Аналіз розвитку процесів інтернаціоналізації та інтеграції у світовій економіці показує, що система світової економіки на межі ХХ-ХХІ ст. трансформувалася в систему глобальної економіки: модель «центр-периферія» еволюціонувала в модель «центр - напівпериферія - периферія»[6]. Це виявляє себе у тому, що прискорення глобалізаційних процесів призвело до появи країн, які лібералізували доступ для нерезидентів до власного ринку, є активними учасниками міжнародного товарообміну, але разом з тим не сягають рівня розвинених країн, а відтак не можуть бути ідентифіковані як «центр», але, тим не менше, мають достатній рівень розвитку і тому можна говорити про виникнення групи країн «напівпериферії».

Систематизація підходів сучасних дослідників щодо критеріальних ознак та індикаторів, які дозволяють диференціювати групи країн дозволяє стверджувати, що виправданим є комплекс показників, які охоплюють широкий спектр характеристик країни як учасника міжнародних економічних відносин. Для градації країн на три групи «центр-напівпериферія-периферія» використовуються наступні показники: індекс розвитку людського потенціалу (ІРП); високотехнологічний експорт (Hitech Ex); витрати на охорону здоров'я (% від ВВП); споживання електроенергії (кватгод на душу населення); валовий внутрішній продукт на душу населення; валовий внутрішній продукт; роялті та ліцензійні платежі.

Одним із показових та комплексним в цьому аспекті можна назвати дослідження, яке проводилося за вибіркою 133 країни[7] Після проведеної класифікації вибірка була розділена на три кластери: країни «центру», «напівпериферії» і країни «периферії», які характеризуються достатньо чіткими ознаками.

Для країн «центру» виявилися характерними висока частка наукоємних виробництв в структурі промислового виробництва, значний рівень концентрації капіталу, потужний вплив бюрократії, високорозвинені освіта і наука, урбанізація. Це підтверджується високими показниками ІРП, ВВП на душу населення, витратами на охорону здоров'я тощо. Відповідно до проведеного аналізу до цієї групи відноситься 19 країн: Австралія, Австрія, Бельгія, Канада, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Японія, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Сполучене Королівство, Сполучені Штати Америки.

Для країн «периферії» властиві поширення низькотехнологічних виробництв, низький рівень концентрації капіталу, слабка бюрократія, поширення неформальних інститутів у вигляді релігії та забобонів, переважання агрокультури як способу життя та виробництва. Це країни, насамперед, є постачальниками сировини для країн центру. Периферійні держави вмонтовані у сучасний механізм світогосподарських зв'язків для обслуговування економіки країн центру. До даної групи належать країни з низьким ВВП на душу населення, низьким ІРП, а також низькими обсягами експорту високотехнологічної

продукції або навіть її відсутністю. Відповідно до проведеного аналізу до цієї групи відноситься 79 країн. Це такі країни: Албанія, Алжир, Ангола, Вірменія, Азербайджан, Бангладеш, Білорусь, Болівія, Боснія і Герцеговина, Ботсвана, Буркіна-Фасо, Камбоджа, Камерун, Колумбія, Кот-д'Івуар, Домініканська Республіка, Еквадор, Єгипет Арабська Республіка., Ель-Сальвадор, Еритрея, Ефіопія, Габон, Гамбія, Гана, Гренада, Гватемала, Гайана, Гаїті, Гондурас, Індія, Індонезія, Ірак, Йорданія, Казахстан, Кенія, Киргизька Республіка, Ліван, Македонія, Мадагаскар, Малаві, Малі Маврикій, Молдова, Монголія, Марокко, Мозамбік, Намібія, Нікарагуа, Нігер, Нігерія, Оман, Пакистан, Панама, Папуа-Нова Гвінея, Парагвай, Філіппіни, Самоа, Сан-Томе і Принсіпі, Сенегал, Південна Африка, Шрі-Ланка, Сент-Вінсент і Гренадіни, Судан, Свазіленд, Сирійська Арабська Республіка, Таджикистан, Танзанія, Таїланд, Тринідад і Тобаго, Туніс, Туреччина, Туркменістан, Україна, Уругвай, Узбекистан, В'єтнам, Замбія, Зімбабве

До третьої групи належать країни, які не можна віднести до країн «периферії», так як у них більш високі показники ІРЛП і ВВП на душу населення, ніж в останніх. Однак до рівня центру вони не досягають по ключовим соціально-економічним та технологічним індикаторам. Країни «напівпериферії» займають проміжне становище між центром і периферією. Відповідно до проведеного аналізу до цієї групи віднесено 35 країн: Аргентина, Бразилія, Болгарія, Чилі, Китай, Коста-Ріка, Хорватія, Кіпр, Чехія, Естонія, Грузія, Греція, Угорщина, Ісландія, Ізраїль, Корея Республіка., Латвія, Литва, Люксембург, Малайзія, Мальта, Мексика, Палау, Перу, Польща, Португалія, Румунія, Росія, Саудівська Аравія, Сербія, Сінгапур, Словаччина, Словенія, Об'єднані Арабські Емірати, Венесуела.

Таким чином, на прикладі диференціації груп країн на країни центру, периферії та напівпериферії можна чітко простежити, що теза класичної ліберальної теорії про беззаперечний прямий зв'язок між лібералізацією, ліберальною моделлю зовнішньої торгівлі та добробутом і конкурентоспроможністю вочевидь не підтверджується на всій сукупності країн, більше того, чисельно група країн-аутсайдерів та напів-аутсайдерів є переконливішою.

Перебіг світогосподарських процесів засвідчує, що через механізми міжнародної торгівлі, транскордонного руху капіталу та робочої сили формуються певні конфігурації економічного простору, яким притаманна певна ієрархічність, що супроводжується висуванням серед країн лідерів. Міжнародне лідерство є одним з механізмів взаємодії та інтеграції держав, держава-лідер об'єднує, спрямовує дії інших учасників світової спільноти, вона є рушієм структурування світової системи.

Визнання того факту, що міжнародний економічний простір є чітко структурований, не позбавляє нас підстав стверджувати, що він є достатньо пластичним і в ньому простежуються можливості до його переформатування. Зміцнення економічної спроможності та посилення міжнародної ролі швидко прогресуючої мережі країн глобальної периферії трансформує підвалини господарського і політичного світоустрою. Виникають і перебирають на себе зростаючу ділову активність нові ринки в зоні планетарного Півдня. На рівні експертного середовища наразі практично відсутні заперечення про те, що перебудова світової торгівлі та економіки мірою зумовлена накопиченням функцій глобального господарського центру Південно-Східною Азією. Зростає визнання переваг азійської моделі економічного розвитку. Все частіше можна спостерігати не лише торговельні пріоритети лідерів периферії із Азії. Ці країни все активніше виходять на світові ринки у якості інвесторів та кредиторів. Формується нова геопросторова структура світової торгівлі за віссю «Південь-Південь». Суверенні фонди з Азії та країн-експортерів енергоносіїв надають кредити багатьом державам планети і міжнародним фінансовим інститутам. Відбувається «епохальна» зміна ролі кредитора та боржника у відносинах між США та Азією, а також близькосхідними країнами-нафтоекспортерами. В ХХІ ст. фактично втрачена монополія країн центру на виробництво та міжнародну торгівлю продукцією переробної промисловості. Зміцнення міжнародних

позицій світової периферії під керівництвом провідних регіональних лідерів та за сприянням південноазійського господарського ядра окреслює невідворотну перспективу зміни світового порядку. Як відзначає в цьому зв'язку співробітник Каліфорнійського університету Я. Недервін Пітерс, однополярного світу вже немає, як і привілейованого клубу великих держав, що після кризи 2008 р. був розширений до «Великої двадцятки». Нинішня геополітична ситуація є транзитною. Матиме місце багатополарність, передбачаючи, що країни, котрі уособлюють більшість населення планети, почнуть самі правити світом»[8].

Початок XXI сторіччя засвідчує, що економічний розвиток є відповіддю не лише на сформовану десятиліттями та століттями країною модель виробництва та торгівлі. Досвід країн, яким вдалося розірвати пута ресурсної залежності та вийти на нову цивілізаційну траєкторію вказує на вплив інших детермінант. В цьому контексті варто було б акцентувати увагу на виняткову роль політичної волі та стратегічного мислення політичних лідерів, які уособлюють певні країни. Наявність лідерських якостей характеризується насамперед найвищою (за критеріями часу) здатністю країни або декількох країн впливати на формування міжнародного порядку в цілому або його окремих фрагментах. З позицій класичного лібералізму функцію лідера можна описати як здатність відповідати за формування світового порядку, сприяти загальній гармонії міжнародних відносин. З позицій політичного реалізму лідерство доцільно визначати жорсткіше – через здатність забезпечувати свій інтерес як інтерес груповий (регіональний, загальносвітовий). Великі держави в історичному значенні – це держави-лідери, клас міжнародних гравців, що негласно або гласно впливають на перерозподіл частки планетарного добробуту залежно від характеру місця та ролі такої держави у світовій системі. [9, с. 21]

Лідерство як національна стратегія, на наше переконання, може коригувати ресурсні обмеження країни. Наразі основними економічними маркерами країн-лідерів, які дозволяють чітко ідентифікувати ці держави в межах глобального конкурентного середовища як центр фактичний або потенційний є наступні:

- високий рівень розвитку матеріального виробництва і передусім переробної промисловості, для якої ще у 60-70-і роки був характерним відхід від домінування видобувних галузей та перехід до сервісної економіки. З огляду на це, лідерство у XXI ст. слід розуміти перш за все як переважання технологічних пріоритетів у структурі національної економіки. Досить показовим для ідентифікації рівня технологічних здобутків країн є індекс технологічних досягнень – ІТД, який розраховується за методикою експертів ООН. Його основними складовими є: кількість патентів, що видані резидентами (на 1 млн. жителів), виплачені гонорари та ліцензійні платежі (в дол. США на 1 тисячу жителів), наявність інтернет-хостів (на 1 тис. жителів), експорт секторів високих та середніх технологій (у % від загального обсягу експорту товарів), тощо;

- високий рівень інтенсивності та продуктивності виробництва продукції сільського господарства, автоматизації та комп'ютеризації управлінських та виробничих процесів у сфері АПК. Питома вага зайнятих у ньому складає 3-8%, такі ж показники питомої ваги сектора у структурі ВВП. Аграрний сектор не тільки повністю забезпечує внутрішні потреби країни, а й має значний експортний потенціал;

- висока частка у структурі економіки припадає на сферу послуг, у якій зайняті складають понад 50% сукупної робочої сили (зазвичай 60-70%). Саме ця сфера зумовила нову назву країн цієї групи – постіндустріальні, а в подальшому – країни із сервісною економікою, тобто такі, де у структурі ВВП та трудових ресурсів домінують сервісні галузі;

- високий рівень конкурентоспроможності національних економік. Інтегральним індикатором оцінки її рівня є параметри міжнародної конкурентоспроможності, що розраховуються Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (International Institute of Management Development, IMD) за 331 критерієм, які згруповані у 4 основні фактори та 20 субфакторів[10];

- стрімке нарощування впливу транснаціональних корпорацій на всі сфери діяльності. Понад 90% усіх ТНК мають свої штаб-квартири у розвинутих країнах;

- перехід до інформаційного суспільства. Переважна більшість баз даних, систем швидкого здійснення складних розрахунків, систем моделювання ефективних та швидкодіючих мереж управління – сконцентрована в країнах-лідерах (для порівняння, тільки в США знаходяться понад 75% баз даних);

- високі соціальні стандарти. До них відносяться: а) висока заробітна плата; б) зниження рівня бідності; в) підвищення якості соціальних послуг: допомога по безробіттю, тривалість відпустки по догляду за дитиною, тощо.

Окреслюючи перспективи подальших трансформацій у системі міжнародного товарообміну з позицій трансформації його структури під впливом глобальних змін як у сфері виробництва, так і стратегічних пріоритетах країн-учасниць, доцільно вказати на вичерпність сформованої моделі та необхідності переходу до нової через вимір цивілізаційних цінностей. Мова йде про перехід до «зеленої економіки»; введення нових індикаторів прогресу, враховуючих, окрім ВВП, такі базові показники як добробут, соціальну інтегрованість, стан екології, рівень духовності соціокультурних осередків; поступовий перехід до глобального управління (економікою, фінансами, торгівлею, охороною довкілля, контролем за дотриманням прав людини); орієнтовані на вирівнювання базових показників соціально-економічного розвитку між регіонами і в середині них програми та проекти; масовані інвестиції та інновації в «зелені технології».

Вичерпність виключно матеріальних мотиваторів в якості критеріїв успішності тієї чи іншої національної регуляторної моделі вимагає, на наш погляд розширення критеріальних ознак успішності нації чи країни. В цьому сенсі погоджуємося із необхідністю введення додаткових індикаторів, зокрема позицією авторів Л. Стейс та С. Благодетелевої-Вовк [11; 12] про параметри «культурного лідерства». Під культурним лідерством на глобальному рівні розуміють, як правило, домінування певної країни (об'єднання країн) у головних сферах життєдіяльності, які визначають можливість максимального впливу на оточуючу дійсність.

Культура є важливою детермінантою національного процвітання, оскільки вона формує думки індивідів про ризики, винагороди і можливості. Культурні цінності дійсно мають значення в процесі людського прогресу, тому що вони формують принципи, навколо яких організована економічна діяльність, а без економічної діяльності прогрес неможливий.

Висновки. Дослідження окремих аспектів зміни ролі країн периферії та напівпериферії в міжнародній торгівлі, дозволяє сформулювати низку узагальнень:

- статичні (короткострокові) і динамічні (довгострокові) ефекти впливу зовнішньої торгівлі на економіку, що розвивається пов'язані зі специфічними умовами країни, і можуть бути як позитивними, так і дестимулюючими. На подолання останніх і повинна бути орієнтована зовнішньоекономічна (зовнішньоторговельна) політика.

- у сучасних умовах стратегія експортоорієнтованості, заснована на лібералізації зовнішньої торгівлі, не може виступати основною регуляторною моделлю економічного розвитку для більшості країн периферії та напівпериферії (принаймні в довгостроковому періоді), так як веде до закріплення технологічного відставання, а також відставання за рівнем життя;

- вагома роль зовнішньоекономічного сектора для економіки країн так званої периферії та напівпериферії зумовлена можливостями розширення ємності внутрішнього ринку за рахунок експорту, ресурсного забезпечення внутрішнього виробництва імпортом необхідної сировини та обладнання, подолання цивілізаційних розривів у споживанні та технологічному розвитку;

- диференціація груп країн за критерієм їх інтегрованості у світогосподарські зв'язки дозволяє піддати сумніву положення ліберальної регуляторної концепції про беззаперечний прямий зв'язок між лібералізацією, ліберальною моделлю зовнішньої

торгівлі та високим рівнем добробуту і конкурентоспроможності по всій сукупності країн. На тлі сформованої конфігурації міжнародного економічного простору посилюється тенденція до її переформатування за рахунок зміцнення економічної спроможності та посилення ролі швидко прогресуючої мережі країн глобальної периферії.

Список використаних джерел

1. Capolupo Rosa. The New Growth Theories and Their Empirics after Twenty Years. / Rosa Capolupo//Economics Discussion Papers.- 2008-№27, P. 1-68[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2008-27>
2. Christiaans T. International trade and industrialization in a non-scale model of economic growth/ T. Christiaans //Structural Change and Economic Dynamics -2008-.№1.-P. 221–236
3. Frank A The Development of Underdevelopment / James D. Cockcroft, Andre Gunder Frank, and Dale Johnson, eds., Dependence and Underdevelopment. Garden City. – New York : Anchor Books, 1972. – P. 3
4. Braudel Fernand. History and the Social Sciences/ Fernand Braudel, n Peter Burke (ed.). Economy and Society in Early Modern Europe - London: Routledge and Kenag Paul, 1972.- P. 38-39.
5. Валлерстайн И. [Конец знакомого мира: Социология XXI века](#)/ И. Валлерстайн / Пер. с англ. под ред. В.И. Иноземцева. — М.: Логос, 2004.-368 с.
6. Валлерстайн И. [Анализ мировых систем и ситуация в современном мире](#)/ И. Валлерстайн / Пер с англ. П. М. Кудюкина под общей ред. Б. Ю. Кагарлицкого. — СПб.: Университетская книга, 2001.-285 с.
7. Диденко Н.И., Дудников А.С. Экономическая глобализация и проблемы национальной и международной безопасности/ Н.И. Диденко, А.С. Дудников // Проблемы современной экономики.-2013.- № 2 (46).-С.70-75.
8. Недервин Питерс Я. Глобальное изменение баланса сил: кризис и поворот к Востоку и Югу/ Питерс Я. Недервин. // Россия и современный мир. -2012. -№ 2- С.34-40.
9. Жук П.,Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р., Етнополітична карта світу 21 століття: Навч. посіб./ П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак – Т.: Мандрівець. – 2000. – 240с.
10. World Competitiveness Yearbook [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.imd.org>
11. Благодетелева-Вовк С. Передумови економічного розвитку і зростання: культурне лідерство, культурні інновації та ініціативи/ С. Благодетелева-Вовк// Проблеми системного підходу в економіці. – 2008. – Т. 5. - №5. –С.44-48.
12. Ліндсей С. Культура, ментальні моделі і національний добробут/ С. Ліндсей //Незалежний культурологічний часопис. – 2008. – № 53.- С.67-72.

References (BSI)

1. Capolupo, R. (2008), “The New Growth Theories and Their Empirics after Twenty Years”,*Economics Discussion Papers*, no. 27, pp. 1-68, available at:<http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2008-27> (accessed August 10, 2015).
2. Christiaans, T. (2008), “International trade and industrialization in a non-scale model of economic growth”,*Structural Change and Economic Dynamics*, no. 1, pp. 221–236 [in English].
3. Frank, A., Cockcroft, J.D. and Johnson, D. (1972),*The Development of Underdevelopment*, Garden City, Anchor Books, New York, USA [in English].
4. Braudel, F. and Burke, P. (1972)*History and the Social Sciences*, Routledge and Kenag Paul, London, UK [in English].
5. Wallerstein, I. (2004),*Konets znakomogo mira: Sotsiologiya XXI veka* [The End of the World As We Know It: Social Science for the Twenty-First Century], Translated by Inozemtsev, V.I., Logos, Moscow, Russia [in Russian].

6. Wallerstein, I. (2001), *Analiz mirovykh system I situatsiya v sovremennom mire* [World-system analysis: an Introduction], Translated by Kudyukina, P.M., Universitetskaya kniga, St. Petersburg, Russia [in Russian].
7. Didenko, N.I. and Dudnikov, A.S. (2013), “Ekonomicheskaya globalizatsiya I problemy natsionalnoy I mezdunarodnoy bezopasnosti” [Economic globalization and national and international security problems], *Problemy sovremennoy ekonomiki*, no. 2 (46), pp.70-75.[in Russian].
8. Nedervin, P.Y. (2012), “Globalnoe izmemenie balansu sil: krizis I povorot k Vostoku I Yugu” [Global change of power balance: crises and turn into East and South], *Rossiya I sovremennyy mir*, no. 2, pp. 34-40 [in Russian].
9. Zhuk, P., Mazur, N., Solomonyuk, R. and Turchak, R. (2000), *Etnopolitychna karta svitu 21 stolittia* [Ethnopolitical map of the world in 21 century], Mandrivets, Ternopil, Ukraine [in Ukrainian].
10. World Competitiveness Yearbook, available at: <http://www.imd.org> (accessed August 10, 2015).
11. Blagodeteleva-Vovk, S. (2008), “Peredumovy ekonomichnoho rozvytku I zrostannia: kulturne liderstvo, kulturni innovatsii ta initsiatyvy” [Preconditions of economic development and growth: cultural leadership, cultural innovations and initiatives], *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, Vol. 5 no. 5, pp. 44-48 [in Ukrainian].
12. Lindsei, S. (2008), “Kultura, mentalni modeli i natsionalny dobrobut” [Culture, mental models and national wealth], *Nezaleznyi kulturolohichny chasopys*, no. 53, pp. 67-72 [in Ukrainian]

Ключові слова: зовнішня торгівля; ліберальна модель; країни центру; периферія; нові лідери.

Ключевые слова: внешняя торговля; либеральная модель; страны центра; периферия; новые лидеры

Keywords: foreign trade; liberal model; country center; peripherals; new leaders..

Рецензент: В.В. Юхименко, д. е. н, професор, КНТЕУ